

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2022 m. lapkričio 17 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Godos Ambrasaitės-Balynienės (pranešėja), Gražinos Davidonienės (kolegijos pirmininkė) ir Egidijos Tamošiūnienės, teismo posėdyje kasacinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal atsakovės **akcinės draudimo bendrovės „Compensa Vienna Insurance Group“** kasacinį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. vasario 22 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovo Valstybinio socialinio draudimo fondo valkybos Klaipėdos skyriaus ieškinį atsakovei akcinei draudimo bendrovei „Compensa Vienna Insurance Group“ dėl žalos atlyginimo.

Teisėjų kolegija

nustatė:

I. Ginčo esmė

- Kasacinėje byloje sprendžiama dėl valstybinio socialinio draudimo įstaigos, mokančios nepilnamečiam vaikui socialinio draudimo našlių pensiją (toliau – ir našlių pensija), teisės reikalauti iš draudiko, apdraudusio vaiko tėvo, žuvusio eismo įvykyje, kaip transporto priemonės valdytojo, civilinę atsakomybę, išmokantį pensijos sumą atlyginimo tuo atveju, kai transporto priemonės vairuotojas žuvo dėl savo paties neatsargių veiksmų, t. y. byloje sprendžiama dėl materialiosios teisės normų, reglamentuojančių nurodytus teisinius santykius, aiškinimo ir taikymo.
- Ieškovas Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos (toliau – ir VSDFV) Klaipėdos skyrius prašė priteisti iš ADB „Compensa Vienna Insurance Group“ 3289,86 Eur žalos, apskaičiuotos kaip 2018 m. birželio 27 d. – 2020 m. vasario 29 d. L. S. mokėta socialinio draudimo našlių pensija, atlyginimo.
- Ieškovas nurodė, kad A. S., 2018 m. birželio 26 d. vairuodamas motociklą, atsitrenkė į automobilį „Audi A4“: A. S. 2018 m. birželio 27 d. mirė dėl eismo įvykyje patirtų sužalojimų. Žuvusysis pripažintas eismo įvykio kaltininku, ikiteisminis tyrimas 2019 m. birželio 26 d. nutrauktas. A. S. civilinė atsakomybė pagal Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymą (toliau – ir TPVCAPDĮ) apdrausta „Seesam Insurance AS“ Lietuvos filiale (nuo 2020 m. liepos 1 d. ADB „Compensa Vienna Insurance Group“). Ieškovas 2018 m. liepos 18 d. sprendimu žuvusiojo A. S. dukteriai L. S. nuo 2018 m. birželio 27 d. iki 2031 metų paskyrė ir moka socialinio draudimo našlių pensiją, iki 2020 m. vasario 29 d. išmokėjo 3289,86 Eur. Ieškovo nuomone, išmokėjęs L. S. nurodytą našlių pensijos sumą, VSDFV biudžetas patyrė žalą, todėl ieškovas, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 6.290 straipsnio 3 dalimi, turi atgręžtinai reikalavimo teisę gauti jos atlyginimą iš žalą padariusio A. S. civilinę atsakomybę apdraudusios atsakovės ADB „Compensa Vienna Insurance Group“.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

- Vilniaus miesto apylinkės teismas 2021 m. spalio 11 d. sprendimu tenkino ieškinį – priteisė ieškoviui iš atsakovės 3289,86 Eur žalos atlyginimo.
- Teismas nustatė, kad atsakovė transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutartimi apdraudė motociklo „Honda CBR 1000“ valdytojų civilinę atsakomybę nuo 2018 m. birželio 20 d. iki 2018 m. spalio 19 d. A. S., 2018 m. birželio 26 d. vairuodamas nurodytą motociklą, atsitrenkė į automobilį „Audi A4“. Eismo įvykyje žuvo motociklo valdytojas. Jis pripažintas kaltu dėl eismo įvykio, ikiteisminis tyrimas 2019 m. birželio 26 d. nutrauktas vadovaujantis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 3 straipsnio 1 dalies 5 punktu.
- Teismas nurodė, kad byloje nėra ginčo dėl to, jog eismo įvykį sukėlė A. S., jo veiksmų neteisėtumas įrodytas. A. S., būdamas L. S. tėvas, pagal įstatymą turėjo pareigą teikti dukteriai išlaikymą. Žūdamas dėl savo paties neatsargių veiksmų, A. S. padarė žalą ne tik eismo įvykyje dalyvavusiems asmenims (motociklo keleivėi, automobilio vairuotojui ir keleiviams), bet ir eismo įvykyje nedalyvavusiai ir dėl eismo įvykio tėvo bei iš jo gaunamo išlaikymo netekusiai L. S. Ieškovas už 2018 m. birželio 27 d. – 2020 m. vasario 29 d. laikotarpį išmokėjo L. S. iš fondo biudžeto lėšų 3289,86 Eur našlių pensiją.
- Teismo vertinimu, tarp A. S. neteisėtų veiksmų ir Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto patirtų išlaidų yra tiesioginis priežastinis ryšys. A. S. žuvus, ieškovas, vykdydamas įstatymo priskirtą pareigą mokėti socialinio draudimo našlių pensiją, patiria ir ateityje tikėtina patirs išlaidas. Kitaip tariant, ieškovas patyrė (ir tebepatiria) žalą dėl A. S. sukulto eismo įvykio, kurio pasekmė – paties A. S. žūtis.
- Teismas nusprendė, kad visos eismo įvykio kaltininko civilinės atsakomybės sąlygos (neatsargumu pasireiškusi A. S. kaltė, pareigos elgtis atsargiai ir rūpestingai ir nepažeisti Kelių eismo taisyklių nevykdymu pasireiškę A. S. neteisėti veiksmai, žalą dydis ieškoviui mokant našlių pensiją L. S., priežastinis ryšys tarp A. S. neteisėtų veiksmų ir ieškovo patiriamos žalos mokant našlių pensiją) byloje yra įrodytos. Taigi atsakovė, kaip A. S. civilinės atsakomybės draudikė, turi pareigą atlygti ieškoviui išlaidas, kurias jis patiria mokėdamas našlių pensiją L. S., nes šios ieškovo pareigos vykdymas tiesiogiai susijęs su eismo įvykio pasekmė – A. S. žūtimi.
- Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi civilinę bylą pagal atsakovės apeliacinį skundą, 2022 m. vasario 22 d. nutartimi Vilniaus miesto apylinkės teismo 2021 m. spalio 11 d. sprendimą palikti nepakeistą.
- Apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegija konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas pagrįstai nusprendė, jog atsakovė turi pareigą atlygti socialinio draudimo įstaigos patirtą žalą (išmokėtą našlių pensiją).
- Kolegija pažymėjo, kad TPVCAPDĮ 2 straipsnio 22 dalis normoje neįskirta žala eismo įvykio sukėlusio asmens gyvybei. Tačiau šioje byloje analizuojama situacija, kai žala padaryta eismo įvykyje nedalyvavusiems nepilnamečiam vaikui, bet ne pačiam žalą sukėlusiam asmeniui. Aplinkybė, kad vaiko tėvas buvo pripažintas kaltu dėl eismo įvykio, kolegijos vertinimu, nepaneigia, kad nepilnametis vaikas patyrė žalą netekdamas tėvo. TPVCAPDĮ 15 straipsnio 5 dalyje užtikrinta vaiko teisė gauti žalą atlyginimą, jei jis buvo mirusiojo išlaikomas.
- Kolegija nurodė, kad TPVCAPDĮ 3 straipsnio 3 dalyje aiškiai įtvirtinti atvejai, kai draudikas neturi pareigos atlygti žalą, t. y. nustatyta, kad draudikas nemoka išmokos dėl žalos padarymo atsakingam už žalą padarymą valdytojui, jo naudojamai transporto priemonei ir joje esančiam turtui bei kitam tos transporto priemonės draudėjo ar savininko turtui. Nepilnametis vaikas patiria žalą, nors ir kilusi dėl jo tėvo veiksmų, nepatenka tarp nurodytoje teisės normoje įtvirtintų atvejų. Gauti išlaikymą ir paramą iš tėvo yra išskirtinė vaiko teisė. Dėl to, nors nagrinėjami atvejai vaikas tiesiogiai nedalyvavo eismo įvykyje, jis turi teisę gauti žalą atlyginimą.
- Kolegija konstatavo, kad, sistemškai aiškinant TPVCAPDĮ 2 straipsnio 22 dalį 5 straipsnio 5 dalį ir 3 straipsnio 3 dalį, darytina išvada, jog mirusiojo, kuris kaltas dėl eismo įvykio, vaikas turi teisę gauti žalą atlyginimą, nes buvo mirusiojo išlaikomas ir jo mirties dieną turėjo teisę gauti iš jo išlaikymą.
- Apeliacinės instancijos teismas pažymėjo, kad atsakovė nepagrįstai teigia, jog kaltas dėl eismo įvykio asmuo padarė žalą pats sau, o ne nepilnamečiam vaikui. Žuvus nepilnametio vaiko tėvui, vaikas neteko jo išlaikymo ir paramos. Išlaikymo prievolė – asmeninė, ji nepelaidžiama kitiems asmenims (CK 3.192 straipsnis). Žuvusio A. S. kaltė pasireiškė neatsargumu, neteisėti veiksmai – Kelių eismo taisyklių nesilaikymu. Ieškovas žalos dydį grindė išmokėta našlių pensija. Atsakingo už eismo įvykį asmens (vaiko tėvo) kaltė, neteisėtas veiksmai ir vaiko patirtą žalą sieja priežastinis ryšys. Dėl to socialinio draudimo įstaiga regreso teise gali reikalauti atlygti žalą.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

- Kasaciniu skundu atsakovė prašo panaikinti Vilniaus miesto apylinkės teismo 2021 m. spalio 11 d. sprendimą ir Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. vasario 22 d. nutartį ir priimti naują sprendimą – ieškinį atmesti. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
 - A. S. žūtis eismo įvykio metu jo mažametei dukteriai nepadarė žalos, kaip ji suprantama pagal deliktinės civilinės atsakomybės taisyklės. A. S. savo neatsargiais veiksmais pats sau atėmė gyvybę, o tai, kad dėl to jis nebegali teikti išlaikymo mažametei dukteriai, reiškia ne deliktinių civilinės atsakomybės santykių atsiradimą tarp jo ir jo dukters, o jo asmeninių prievolių įlaikyti dukterį pasibaigimą. Savo civilinę atsakomybę apdraudęs asmuo negali tikėtis, kad jo asmeninės prievolės teikti išlaikymą po jo mirties tęs jo civilinės atsakomybės draudikas.
 - TPVCAPDĮ 3 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad išmoka šio įstatymo nustatyta tvarka mokama dėl nukentėjusiems tretiesiems asmenims padarytos žalos, kai už žalą atsakingiems asmenims valdant ar naudojant transporto priemonę atsiranda civilinė atsakomybė. Taigi, atsakovė, kaip TPVCAPDĮ draudikė, išmokėti išmoką padarytai žalai atlygti gali tik tokiu atveju, jeigu transporto priemonės valdytoji kyla civilinė atsakomybė. CK 6.245 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad civilinė atsakomybė – tai turinė prievolė, kurios viena šalių turi teisę reikalauti atlygti nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybą (baudą, delspinigius), o kita šalis privalo atlygti padarytus nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybą (baudą, delspinigius). Vadinausi, civilinė atsakomybė kaip turinė prievolė būdingos keltos šalys, iš kurių viena turi teisę reikalauti, o kita privalo atlygti nuostolius. Šiuo konkrečiu atveju A. S. žalą padarė pats sau, todėl turinė prievolė civilinės atsakomybės pavaldumui nesuformavo. Nesant civilinės atsakomybės kaip turinės prievolės, draudimo išmoka pagal TPVCAPDĮ 3 straipsnio 1 dalį apskritai negalima.
 - TPVCAPDĮ 2 straipsnio 22 dalyje nurodyta, kad žala nukentėjusiam trečiajam asmeniui – žala nukentėjusio trečiojo asmens sveikatai ir (ar) žala, atsiradusi dėl gyvybės atėmimo. To paties įstatymo 15 straipsnio 5 dalyje nurodyta, kad žala, atsiradusi dėl gyvybės atėmimo, yra lidojimo ir su tuo susijusios išlaidos bei išlaidos žalą atlyginimui dėl maitintojo netekimo. Asmenims, turintiems teisę į žalą atlyginimą netekus maitintojo, atlyginama ta mirusiojo pajamų dalis, kurią jie gavo ar turėjo teisę gauti mirusiam esant gyvam. Teisę į žalą atlyginimą turi asmenys, kurie buvo mirusiojo išlaikomi arba jo mirties dieną turėjo teisę gauti iš jo išlaikymą (nepilnametiai vaikai, sutuoktinis, nedarbingi tėvai ar kiti faktiniai nedarbingi išlaikytiniai), taip pat mirusiojo vaikas, gimęs po jo mirties. Sistemškai aiškinant šias teisės normas, akivaizdu, kad teisę į žalą atlyginimą dėl maitintojo netekimo atsiranda tik tais atvejais, kai žalą sukėlęs asmuo ir žuvęs maitintojas yra ne tas pats asmuo, bet žuvęs maitintojas yra trečiasis asmuo žalą sukėlusio asmens atžilgū.
 - Pagal TPVCAPDĮ 3 straipsnio 3 dalį draudikas nemoka išmokos dėl žalos padarymo atsakingam už žalą padarymą valdytojui. Iš šios įstatymo nuostatos akivaizdu, kad įstatymu leidžias nustatė išimtis dėl draudimo išmokų mokėjimo tais atvejais, kai asmuo, valdantis transporto priemonę, žalą padarė pats sau.
- Atsiliepimu į kasacinį skundą ieškovas Valstybinio socialinio draudimo fondo valkybos Klaipėdos skyrius prašo kasacinį skundą atmesti ir nurodo šiuos argumentus:
 - Bylą nagrinėję teismai pagrįstai konstatavo, kad, sistemškai aiškinant TPVCAPDĮ 2 straipsnio 22 dalį, 15 straipsnio 5 dalį ir 3 straipsnio 3 dalį, darytina išvada, jog mirusiojo, kuris kaltas dėl eismo įvykio, vaikas turi teisę gauti iš jo išlaikymą. A. S., būdamas L. S. tėvas, turėjo įstatyme nustatytą pareigą teikti nepilnametei dukteriai išlaikymą iš savo uždirbamų lėšų ir žūties atveju padarė žalą ne tik tiesiogiai eismo įvykyje dalyvavusiems asmenims (motociklo keleivėi, automobilio varuotojui ir keleiviams), bet ir eismo įvykyje tiesiogiai nedalyvavusiai ir dėl eismo įvykio tėvo bei iš jo gaunamo išlaikymo netekusiai L. S. Ieškovas, vykdydamas įstatymo priskirtą pareigą mokėti našlių pensiją L. S., patiria ir ateityje patirs išlaidas, tai reiskia, patyrė (ir tebepatiria) žalą būtent dėl A. S. sukulto eismo įvykio, kurio pasekmė – A. S. žūtis. Atitinkamai atsakovė, kaip A. S. civilinę atsakomybę apdraudusi draudikė, turi pareigą dėl šio eismo įvykio, kurio kaltininkas yra draudejas, atsiradusią žalą atlygti.

Teisėjų kolegija

konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl socialinio draudimo našlių pensijos esmės ir tikslų

- Byloje kilęs ginčas dėl socialinio draudimo įstaigos teisės regreso tvarka reikalauti iš eismo įvykio metu žuvusio dėl šio eismo įvykio kaltos asmens civilinės atsakomybės draudiko žuvusiojo nepilnamečiam vaikui išmokėtos socialinio draudimo našlių pensijos sumos. Todėl, sprendžiant dėl ginčo šalies siejančių teisinių santykių pobūdžio, visų pirma aptartina šios pensijų rūšies paskirtis ir tikslai.

18. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 52 straipsnis įtvirtina, kad valstybė laiduoja piliečių teisę gauti senatvės ir invalidumo pensijas, socialinę paramą nedarbo, ligos, našlystės, maitintojo netekimo ir kitais įstatymų nustatytais atvejais. Taigi Konstitucijoje įtvirtinta valstybės pareiga rūpintis piliečiais, kurie dėl įstatymuose nustatytų priežasčių negali apsirūpinti iš darbo ir kitokių pajamų arba yra nepakankamai apsirūpinti.
19. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, aiškindamas Konstitucijos 52 straipsnį savo nutarimuose ne kartą yra konstatavęs, kad pagal Konstituciją Lietuvos valstybė yra socialiai orientuota, kiekvienas pilietis turi teisę į socialinę apsaugą; socialiam apsirūpinimui, t. y. visuomenės prisidėjimui prie šlaikymo ir jo sąrašų, kurie dėl įstatymuose nustatytų priežasčių negali apsirūpinti iš darbo ir kitokių pajamų arba yra nepakankamai apsirūpinti, pripažįstamas konstitucinis vertybės statusas; socialinės apsaugos priemonės išreiškia visuomenės solidarumo idėją, padeda asmeniui apsaugoti nuo galimų socialinių rizikų. Konstitucijos 52 straipsnyje nurodytos pensijos ir socialinė parama yra vienos iš socialinės apsaugos formų; Konstitucijos 52 straipsnio nuostatos, laiduojančios teisę į socialinį apsirūpinimą, įpareigoja valstybę nustatyti pakankamas tos teisės įgyvendinimo ir teisinio įgyvendinimo priemonės; Konstitucijos 52 straipsnio formuliuotė „valstybė laiduoja“, *inter alia* (be kita ko), reiškia, kad įvairios socialinės paramos rūšys garantuojamos tiems asmenims ir tokiems pagrindais, kurie nustatyti įstatymais (Konstitucinio Teismo 2005 m. vasario 7 d. ir 2008 m. balandžio 28 d. nutarimai).
20. Konstitucinis Teismas taip pat yra pažymėjęs, kad įstatymų leidėjui kyla pareiga ne tik nustatyti nurodytų pensijų rūšis, bet ir įtvirtinti tokį teisinį reguliavimą, kuris užtikrintų kšų, būtinų pensijoms bei socialinei paramai, sukaupimą ir šių pensijų mokėjimą. Kitaip nebūtų realizuota valstybei tenkanti pareiga nustatyti pakankamas Konstitucijoje įtvirtintų teisių įgyvendinimo ir teisinio įgyvendinimo priemonės. Konstitucijoje įtvirtintos socialinės apsaugos priemonės išreiškia visuomenės solidarumo idėją – padėti asmeniui apsaugoti nuo galimų socialinių rizikų. Tačiau socialinio solidarumo principas pilietinėje visuomenėje nepaneigia asmeninės atsakomybės už savo likimą, todėl socialinės apsaugos teisinis reguliavimas turi būti toks, kad būtų sudarytos prielaidos ir paskatos kiekvienam visuomenės nariui pačiam pasirūpinti savo gerove, o ne pasikliauti vien valstybės laiduojama socialine apsauga (Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 3 d. nutarimas).
21. Valstybinis socialinis draudimas (toliau – ir socialinis draudimas) – valstybinės socialinės apsaugos sistemos dalis, kurios priemonėmis visiškai ar iš dalies kompensuojamos apdraustiesiems asmenims ir įstatymų nustatytais atvejais jų šeimų nariams dėl draudžiamųjų įvykių prarastos darbo pajamos arba įstatymų nustatytais atvejais šioje dalyje nurodytiems asmenims išmokamos įstatymų nustatyto dydžio išmokos (Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo (toliau – ir VSDĮ) 2 straipsnio 15 dalis). Valstybinio socialinio draudimo išmokos – įstatymų nustatytos socialinio draudimo išmokos, į kurias, įvykus draudžiamajam įvykiui, įgyja teisę apdraustieji ir kiti įstatymų nustatyti fiziniai asmenys (VSDĮ 2 straipsnio 12 dalis).
22. VSDĮ 3 straipsnio 1 dalies 1 punkte kaip viena iš socialinio draudimo rūšių įvardytas pensijų socialinis draudimas. Pensijų, ligos, motinystės, nedarbo, nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo rūšys reglamentuojamos šiuo ir atskirų socialinio draudimo rūšių įstatymais (VSDĮ 3 straipsnio 2 dalis).
23. Socialinio draudimo pensijų rūšis ir jų skyrimo, apskaičiavimo bei mokėjimo sąlygas nustato Lietuvos Respublikos socialinio draudimo pensijų įstatymas (toliau – SDPI) (SDPI 1 straipsnio 1 dalis). Viena iš socialinio draudimo pensijų rūšių – socialinio draudimo našlių pensija, kuri skiriama mirusio asmens vaikams (vaikams), jeigu tenkinamos šio įstatymo nustatytos sąlygos (SDPI 2 straipsnio 14 dalis, 5 straipsnio 4 punktas).
24. Pagal SDPI 35 straipsnio 1 dalį teisę gauti našlių pensiją turi mirusiojo (paskelbto mirusiu) asmens vaikai ir įvaikai, atitinkantys SDPI 38 straipsnyje nustatytą amžiaus ir kitus kriterijus, jeigu asmuo mirties (paskelbimo mirusiu) dieną atliko šias sąlygas: 1) buvo įgijęs teisę gauti netekto darbingumo (invalidumo) pensiją ar senatvės pensiją (atsižvelgiant į mirusiojo (paskelbto mirusiu) anūjų) arba gavo vieną iš šių pensijų; 2) įgijo SDPI 35 straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatytas reikalavimus atitinkantį minimalų stažą atitinkamos rūšies pensijai gauti, t. y.

įstatymų nustatytą laikotarpį apdraustas asmuo ir (arba) jo draudžiamąjį įvykių socialinio draudimo įmokas (SDPI 2 straipsnio 11, 12 dalys). SDPI 39 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad asmeniui, turinčiam teisę gauti našlių pensiją, ši pensija apskaičiuojama pagal mirusio asmens gautos ar galėjusios priklausyti pensijos bendrosios ir individualiosios dalių dydį.

25. Taigi, tiek teisės gauti socialinio draudimo pensiją įgyjimas, tiek jos dydis priklauso nuo apdrausto asmens indėlio sudarant materialiąsias šios pensijos mokėjimo prielaidas. Įvykus įstatyme nustatytam draudžiamajam įvykiui, apdraustasis asmuo, o įstatymų nustatytais atvejais – jo šeimos nariai – įgyja teisę į socialinio draudimo išmoką. Asmens indėlio apibrėžia valstybinio socialinio draudimo įmokų dydis ir laikas, kurį šios įmokos buvo mokamos Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetui (SDPI 2 straipsnio 14 dalis, 5 straipsnio 4 punktas, 35 straipsnio 1 dalis, 38 straipsnis, 39 straipsnio 1 dalis). Tuo atveju, kai socialinio draudimo našlių pensiją skiri nėra pagrindo dėl nepakankamo asmens indėlio ir neatitiktis Socialinio draudimo pensijų įstatyme nustatytiems kriterijams, Lietuvos Respublikos šalpos pensijų įstatymo 9-11 straipsniai suteikia teisę į šalpos našlių pensiją, tokiu būdu užtikrinant Konstitucijos 52 straipsnyje valstybės laiduojamą socialinę paramą visiems piliečiams, kurie dėl įstatymuose nustatytų priežasčių nėra apsirūpinti. Pažymėtina, kad socialinio draudimo pensija užtikrina didesnę apsirūpinimą nei šalpos pensija, nes apdraustasis asmeniui indėlio sukuria tam materialinį pagrindą ir taip įgyja teisėtą lūkestį, kad draudžiamąjį įvykių atveju jis ar jo šeimos nariai gaus jo indėlio užtikrintą didesnę apsirūpinimą.

Dėl valstybinio socialinio draudimo įstaigos, išmokėjusios našlių pensiją socialinio draudimo pensijų žuvusio eismo įvykio kaltininko nepilnamečiam vaikui, regreso teisės į eismo įvykio kaltininko transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimą

26. Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų reglamentuojamas transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomasis draudimas. Šiuo draudimu suteikiama apsauga nurodyta TPVCPADĮ 3 straipsnyje: išmoka šio įstatymo nustatyta tvarka mokama dėl nukentėjusiems tretiesiems asmenims padarytos žalos, kai už žalą atsakingiems asmenims valdant ar naudojant transporto priemonę atsiranda civilinė atsakomybė (TPVCPADĮ 3 straipsnio 1 dalis); transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo sutartimi apdraudžiama draudimo sutartyje ar (jei transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo liudijime (polise) nurodyta transporto priemonė naudojanti valdytojų civilinė atsakomybė dėl žalos padarymo, išskyrus šio straipsnio 3 dalyje nustatytą atvejį (TPVCPADĮ 3 straipsnio 2 dalis); šio įstatymo nustatyta tvarka nei draudikas, nei Būras nemoka išmokos dėl žalos padarymo atsakingam už žalą padarymą valdytojui, jo naudojamai transporto priemonei ir joje esančiam turtui bei kitam tos transporto priemonės draudėjo ar savininko turtui (TPVCPADĮ 3 straipsnio 3 dalis).
27. Taigi, transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo apsauga pasireiškia tuo, kad nukentėjusio trečiojo asmens dėl eismo įvykio patirtą žalą atlygins draudikas, jei už ją atsakingam transporto priemonę naudojusiam asmeniui atsiranda civilinė atsakomybė ir nėra įstatyme nustatyta sąlyga, atleidžianti draudiką nuo išmokos mokėjimo. Šios apsaugos nauda yra ta, kad nukentėjęs trečiasis asmuo, išskyrus įstatyme nustatytas išimtis, visada gaus žalą atlyginimą, o už žalos padarymą atsakingas asmuo išvengs finansinių nuostolių, susijusių su šios žalos atlyginimu, tačiau jam pačiam jo patirtų eismo įvykio metu nuostolių jo transporto priemonės valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo draudikas nekompensuos. Vadinaisi, vienas iš eismo įvykio dalyvių, kuris pripažįstamas kaltu, paprastai visada patirs tam tikrą nekompensuojamą žalą, susijusią su jo valdoma transporto priemone (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. e3K-3-107-1075/2021](#), 44 punktas).
28. Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad civilinės atsakomybės draudimu draudžiamas kalto asmens turintis interesus trečiojo asmens naudai, todėl paaiškėjus, kad nėra sąlygų apdrausto transporto priemonės valdytojo civilinei atsakomybei kilti, trečiasis asmuo praranda įstatyme nustatytą teisę gauti draudimo išmoką (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. e3K-3-113-686/2016](#), 21 punktas).
29. Pagal TPVCPADĮ 19 straipsnio 10 dalį asmenys, kurie teisės aktų nustatyta tvarka turi regreso ar subrogacijos teisę į žalą padariusį asmenį, pretenziją dėl išmokos gali pateikti tiesiogiai kaltininko civilinę atsakomybę apdraudusiam draudikui arba, jei tokio nėra, žalą padariusiam asmeniui. Kasacinio teismo praktikoje pažymėta, kad kai reikalavimą atlyginti žalą nukentėjusiam asmuo reiškia transporto priemonių savininkas draudikui, jis turi laikytis atitinkamos draudimo teisinės santykių reguliavimo teisės aktų reikalavimų. Socialinio draudimo įstaiga, išmokėjusi socialinio draudimo išmoką, turi regreso teisę į kaltą asmenį (jo civilinę atsakomybę apdraudusį draudiką) tokios apimtys, kiek socialinio draudimo išmoka apima nukentėjusiam asmeniui padarytos turinės žalos atlyginimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. e3K-3-107-1075/2021](#), 37, 46 punktai).
30. [CK 6.290](#) straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad socialinio draudimo išmokos, mokamos sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo atvejais, yra įskaitomos į atlygintinos žalos dydį. [CK 6.290](#) straipsnio 3 dalyje įtvirtinta draudimo išmokas išmokėjusios socialinio draudimo įstaigos regreso teisė į žalą padariusį asmenį. Tačiau ši teisė neatsiranda, kai draudimo įmokas už nukentėjusį asmenį mokėjo žalą padaręs asmuo.
31. Apibendrinus aptartą teisinį reglamentavimą ir kasacinio teismo formuojamą praktiką konstatuotina, kad ieškovo šioje byloje pareikštas reikalavimas teismo galėjo būti patenkinamas tik tuščia, kad: 1) dėl eismo įvykio, kurio metu žuvo už šį įvykį atsakingas asmuo (A. S.), buvo padaryta žala trečiajam asmeniui, kaip ji suprantama pagal TPVCPADĮ nuostatas 2) dėl šios žalos padarymo kyla A. S. civilinė atsakomybė ir nėra įstatyme nustatyta sąlyga, atleidžianti draudiką nuo išmokos mokėjimo; 3) ieškovas pagal įstatymą turi regreso teisę reikalauti nukentėjusiam trečiajam asmeniui išmokėtos sumos (socialinio draudimo našlių pensijos) iš žalą padariusio asmens A. S. ar jo civilinės atsakomybės draudiko.
32. Bylą nagrinėję teismai tenkino ieškovo šioje byloje pareikštą reikalavimą, konstatavę, kad eismo įvykio, kurio metu žuvo už šį įvykį atsakingas asmuo A. S., metu buvo padaryta žala, pasireiškusio maitintojo netekimo, šiame eismo įvykyje nedalyvavusiai nepilnamečiai L. S.; už šią žalą yra atsakingas A. S., kurio civilinė atsakomybė yra apdraudusios atsakovės; tarp A. S. netesėtų veiksmų ir ieškovo patirtų išlaidų yra tiesioginis priežastinis ryšys. Teismų vertinimu, ieškovas, išmokėjęs L. S. nustatytą dydžio socialinio draudimo našlių pensiją, įgijo teisę regreso tvarka reikalauti išmokėtų sumų iš A. S. civilinės atsakomybės draudiko. Teisėjų kolegija šias teismų išvadas pripažįsta teisėkai nepagrįstomis.
33. Kaip pagrįstai kasaciniame skunde nurodo atsakovė, žuvusįjį A. S. ir jo nepilnamečią dukterį siejo šlaikymo prievolė. Šlaikymo prievolė yra asmeninė, todėl nepaveikdina ([CK 5.1](#) straipsnio 3 dalis). Kasacinio teismo praktikoje pažymėta, kad su nepilnamečiu vaikų šlaikymu susijusios prievolės yra grynai asmeninio pobūdžio turinės prievolės (tuo *intuitu personae*), todėl jų negalima perleisti kitiems asmenims (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-605/2012](#), [CK 6.128](#) straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad tais atvejais, kai skolininkas miršta, prievolė baigiasi, jeigu ji negali būti įvykdyta nedalyvaujant pačiam skolininkui arba kitokiui būdu yra neatsiejami susijusi su skolininko asmeniu. Pareiga teikti šlaikymą turinio asmens mirties atveju šlaikymo prievolė pereina jo įpėdinams, tačiau tik tiek, kiek leidžia paveldimas turtas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gegužės 10 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-155/2013](#)). Jokių kitų šlaikymo prievolių perėjimo atvejų įstatymas neįtvirtina. Taigi, nepilnamečio teisė į šlaikymą užtikrinama, kol tą leidžia paveldimo dalis, kuriai paveldi kiti įpėdinai. Dėl to paveldėjimo atveju ši teisė saisto paveldėtoją, o ne įpėdinį (šis turi teikti šlaikymą iki pilnametystės tik iš paveldėto turto), t. y. mirusiojo įpėdiniai už šlaikymą prievolių vykdymą savo asmeniniu turtu neatsako, nesvarbu, kokių būdu priimtas palikimas. Pažymėtina tai, jog šlaikymo pareiga (tik kaip palikėjo skola) įpėdinams perina nepriklausomai nuo to, ar asmuo paveldi pagal įstatymą, ar pagal testamentą, tačiau niekada negali virsti paveldimo turto. Tuo atveju, kai vaikas, kuriam buvo teikiama šlaikymas, visą turtą paveldi pats, šlaikymo prievolė pasibaigia kreditoriaus ir skolininko sutapimu ([CK 6.126](#) straipsnio 1 dalis).
34. Teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į tai, kad nors nėra pagrindo nesutikti su bylą nagrinėjusių teismų išvada, jog eismo įvykio metu žuvęs nepilnamečias L. S. tėvui, ji pačiąja prasme laikytina patyrusia žalą, šis išvada pati savaime nėra pakankama spresti, kad tarp paties žuvusiojo A. S. ir jo nepilnamečios dukters atsirado civilinės atsakomybės teisinis santykis ir kad L. S. patirta žala vertintina kaip žala, atlyginama pagal TPVCPADĮ nuostatas.
35. Pagal TPVCPADĮ 2 straipsnio 5 dalį eismo įvykio žala – per eismo įvykį padaryta žala nukentėjusio trečiojo asmens turtui, nukentėjusiam trečiajam asmeniui ir (ar) neturtinė žala arba žala, kurio atsirado vėliau kaip eismo įvykio padarinius. TPVCPADĮ 15 straipsnio 5 dalyje apibrėžta, *kadažla, atsiradusi dėl gyvybės atėmimo*, yra laidojimo ir su tuo susijusios išlaidos bei išlaidos žalos atlyginimui dėl maitintojo netekimo; asmenims, turintiems teisę į žalos atlyginimą netekus maitintojo, atlyginama ta mirusiojo pajamų dalis, kurią jie gavo ar turėjo teisę gauti mirusiamjam esant gyvam; teisę į žalos atlyginimą turi asmenys, kurie buvo mirusiojo šlaikomi arba jo mirties dieną turėjo teisę gauti iš jo šlaikymą (nepilnamečiai vaikai, suaugę, nedarbingi tėvai ar kiti faktiniai nedarbingi šlaikytiniai), taip pat mirusiojo vaikas, gimęs po jo mirties.
36. Taigi, pagal TPVCPADĮ 15 straipsnio 5 dalį išlaidos žalos atlyginimui dėl maitintojo netekimo patenka į žalos, atsiradusios dėl gyvybės atėmimo sąvoką. Lingvistškai aiškinant nurodytą teisės normą, pažymėtina, kad pastarojoje sąvokoje pavartotas žodis „atėmimas“ reiškia prievartinį veiksmą, nukreiptą prieš kitą asmenį. „Dabartinės lietuvių kalbos žodyne“, be kita ko, nurodomos tokios žodžio „atinti“ reikšmės – „prievarta paimti, nusavinti“, „padaryti nesamą, panaikinti, pašalinti“ (prieiga per internetą <[https://kalba.lt/~atinti/%20at\(s\)i/%C4%97mimas?paieska=atinti&i=14b9992-b5cb-47ca-a692-7749c90e83d0](#)>). Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse sąvoka „gyvybės atėmimas“ vartojama kalbant tik apie kito žmogaus gyvybės atėmimą ([BK 95](#), 132 straipsnis).
37. Kaip jau minėta, vadovaujantis TPVCPADĮ 3 straipsnio 3 dalimi draudikui nekyla prievolė mokėti išmoką dėl žalos padarymo atsakingam už žalą padarymą valdytojui, t. y. toks žalos padarymo atvejis yra nedraudžiamasis įvykis. Taigi, pagal TPVCPADĮ nėra atlyginama žala, susijusi su paties eismo įvykio kaltininko žūtimi (jo gyvybės atėmimu).
38. Iš aptartų teisinį reglamentavimą darytina išvada, kad išlaidos žalos atlyginimui dėl maitintojo netekimo pagal TPVCPADĮ gali būti atlyginamos tik tuo atveju, kai eismo įvykio metu yra atimama gyvybė trečiajam asmeniui (teisę į žalos atlyginimą tokiu atveju įgyja šio žuvusio trečiojo asmens šlaikytiniai). Šios išlaidos, kaip gyvybės atėmimo padarinius žalos dalis, eismo įvykio metu žuvusio eismo įvykio kaltininko šlaikytiniai pagal TPVCPADĮ nėra atlyginamos. Dėl šios priežasties bylą nagrinėję teismai nepagrįstai nusprendė, kad atsakovė, kaip žuvusiojo A. S. civilinės atsakomybės draudikė, privalo padengti jo nepilnamečią dukterį L. S. išmokėtas sumas, susijusias su maitintojo netekimu.
39. Teisėjų kolegija taip pat atkreipia dėmesį į tai, kad vertindami, jog ieškovas nagrinėjamam atveju turi regreso teisę reikalauti iš atsakovės A. S. nepilnamečią dukterį išmokėto socialinio draudimo našlių pensiją atitinkančios sumos, bylą nagrinėję teismai neatsižvelgė į šioje nutartyje aptartą socialinio draudimo našlių pensijos esmę. Ieškovas, pasiskirdamas socialinio draudimo pensiją žuvusiojo dukteriai, pripažino, kad egzistuoja įstatyme nustatytos sąlygos mokėti šios rūšies socialinio draudimo išmokas, dėl to byloje ginčo nėra. Minėta, kad nuo apdrausto socialinio draudimo pajamų skaičiuojamos ir mokamos privalomosios valstybinio socialinio draudimo pensijų draudimo įmokos, todėl, apdraustajam mirus, jo vaikai, vadovaujantis SDPI nuostatomis, įgyja teisę į socialinio draudimo našlių pensiją, t. y. vaiko teisė į šios pensijos išmokas atsiranda įvykus draudžiamajam įvykiui, nuo kurio rūšies draudėsi socialinio draudimo įmokos mokamos žuvusiems. Dėl to valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo įstaigos neturi pagrindo apdraustajam taikyti civilinės atsakomybės ir regreso tvarka reikalauti atlyginti už išmokėtas draudimo išmokas, nes išmokos mokamos būtent sukaupytą apdraustojo socialinio draudimo įmokų pagrindu. Prėšingai atveju teigiant, kad nuo gautų pajamų draudimo įmokas mokėjusiam asmeniui taikytina civilinė atsakomybė už socialinio draudimo įstaigos patiriamas išlaidas draudimo pavidalu, šis esmės būtų siekiama tuo paties asmenis sąskaita padengti tokias išmokas pakartotinai, paneigiant draudimo paskirtį – padengti apdraustojo nuostolius, sukeltus draudžiamąjį įvykių.
40. Minėta, kad pagal [CK 6.290](#) straipsnio 3 dalį draudimo išmokas išmokėjusios socialinio draudimo įstaigos neįgyja regreso teisės į žalą padariusį asmenį, jei draudimo įmokas už nukentėjusį asmenį mokėjo žalą padaręs asmuo. Socialinio draudimo pensijų įstatyme taip pat nenustatyta socialinio draudimo įstaigos teisė reikalauti apdraustojo civilinės atsakomybės už draudimo išmokų mokėjimą apdraustajam arba įstatyme nustatytiems naudos gavėjams dėl draudžiamąjį įvykio. Socialinio draudimo esmė ir tikslai pašalina galimybę įgyvendinti socialinio draudimo įstaigos atgėrimo reikalavimą teisę į apdraustąjį, dėl kurio kaltės įvyko draudžiamasis įvykis, kėmęs draudimo išmokos mokėjimą (ar šio asmens civilinės atsakomybės draudiką), todėl ieškovo šioje byloje pareikštas reikalavimas teismui negalėjo būti tenkinamas ir dėl šios priežasties.

Dėl bylos procesinės baigties ir bylinėjimosi išlaidų

41. Apibendrinama išdėstytus argumentus teisėjų kolegija nusprendžia, kad bylą nagrinėję teismai netinkamai aiškino ir taikė transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomąjį draudimą ir valstybinio socialinio draudimo įstaigą, išmokėjusius socialinio draudimo išmokas, regreso teisę į žalą padariusį asmenį (jo civilinės atsakomybės draudiką) reglamentuojančias materialiosios teisės normas ir dėl šios priežasties nepagrįstai patenkinio ieškovo šioje byloje pareikštus reikalavimus. Tai sudaro pagrindą panaikinti bylose priimtus teismų procesinius sprendimus ir priimti naują sprendimą – ieškovo įieškintą atmeti ([CPK 359](#) straipsnio 1 dalies 4 punktas, 4 dalis).
42. [CPK 93](#) straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, jos turėtis bylinėjimosi išlaidas teisnia prieisia iš antrosios šalies, nors ši ir būtų atleista nuo bylinėjimosi išlaidų mokėjimo į valstybės biudžetą. Šiame straipsnyje išdėstytos taisyklės taikomos taip pat ir tam žyminiam mokesčiui, kurį šalys įmoka paduodamos apeliacinius ir kasacinius skundus ([CPK 93](#) straipsnio 3 dalis). Jeigu apeliacinės instancijos teismas ar kasacinis teismas, neperduodamas bylos iš naujo nagrinėti, pakeičia teismo sprendimą arba priima naują sprendimą, jis atitinkamai pakeičia bylinėjimosi išlaidų paskirstymą (5 dalis).
43. Tenkinus atsakovės kasacinį skundą ir priėmus naują sprendimą atmeti ieškinį, iš ieškovo priteisintos atsakovės patirtos bylinėjimosi išlaidos visų instancijų teismuose, o ieškovo bylinėjimosi išlaidos neatlygintinos. Atsakovė,

paduodama apeliacinį ir kasacinį skundus, už juos sumokėjo po 74 Eur žyminio mokesčio, todėl atsakovei iš ieškovo iš viso priteistina 148 Eur šių bylinėjimosi išlaidų atlyginimo suma.

44. Kasaciniame teisme pažyma apie išlaidas, susijusias su procesinių dokumentų įteikimu, nebuvo rengiama, todėl šių išlaidų atlyginimo klausimas nesprendžiamas ([CPK 96 straipsnio](#) 6 dalis).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 4 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

nutaria:

Panaikinti Vilniaus miesto apylinkės teismo 2021 m. spalio 11 d. sprendimą ir Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. vasario 22 d. nutartį ir priimti naują sprendimą – ieškovo Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Klaipėdos skyriaus ieškinį atmesti.

Priteisti atsakovei ADB „Compensa Vienna Insurance Group“ iš ieškovo Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Klaipėdos skyriaus 148 (vieną šimtą keturiasdešimt aštuonis) Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimo. Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjos
Ambrašaitė-Balynienė

Grazina Davidonienė

Tamošiūnienė